

Тасилова Назия Айтбайқызы

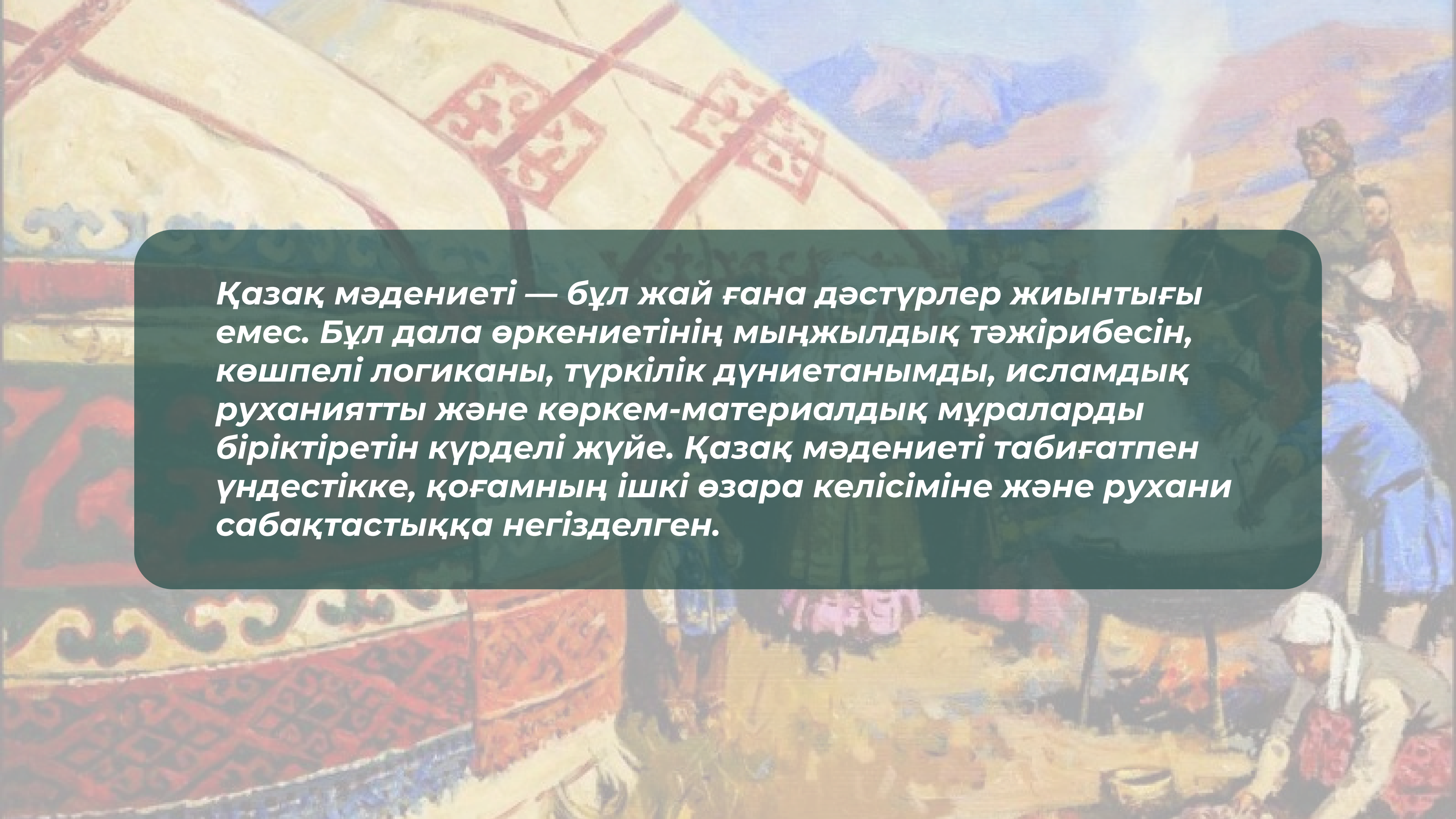
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
қауымдастырылған профессоры

Қазақ халқының мәдениеті

Мақсаты: Қазақ халқының дәстүрлі және рухани мәдениетінің қалыптасу жолдарын, оның тарихи бастауларын, негізгі ерекшеліктерін және қазіргі өркениеттік маңызын ғылыми тұрғыда талдау.

Дәріс жоспары:

1. Қазақ халқы мәдениетінің тарихи қалыптасу кезеңдерін айқындау.
2. Дәстүрлі шаруашылық, тұрмыс, әдет-ғұрып пен дүниетанымның мәдениеттегі рөлін ашу.
3. Қазақ халқының ауыз әдебиеті, музыкасы, қолөнері және сәулет өнерін сипаттау.
4. Ислам дінінің және түркілік дүниетанымның мәдениетке әсерін көрсету.

The background is a painting of a traditional Kazakh yurt. The upper part shows the interior of the yurt with its characteristic wooden lattice roof and colorful, patterned felt coverings. In the lower part, several people are depicted in traditional dress. A woman in a white headscarf and red vest is seated on the right, working with a bowl. Other figures are visible in the background, and a horse is partially seen on the left. The overall style is that of a traditional Kazakh miniature painting.

Қазақ мәдениеті — бұл жай ғана дәстүрлер жиынтығы емес. Бұл дала өркениетінің мыңжылдық тәжірибесін, көшпелі логиканы, түркілік дүниетанымды, исламдық руханиятты және көркем-материалдық мұраларды біріктіретін күрделі жүйе. Қазақ мәдениеті табиғатпен үндестікке, қоғамның ішкі өзара келісіміне және рухани сабақтастыққа негізделген.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫ МӘДЕНИЕТІНІҢ ТАРИХИ ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢДЕРІ

Ежелгі түркі дәуірі

Түркі тайпаларының дүниетанымы, жазуы (руна), эпостық дәстүрі — қазақ мәдениетінің фундаментін құрады.

Мысалы: Күлтегін жазбаларындағы “ел болу” идеологиясы кейін қазақ жырауларында жалғасты.

Дешті Қыпшақ кезеңі

Тайпалардың этникалық бірігуі, ортақ тіл мен шаруашылықтың қалыптасуы осы кезде басталды.

Қазақ хандығы (XV–XVIII ғғ.)

Хандықтың құрылуы мәдениеттің институционалды деңгейге көтерілуіне әсер етті.

Жыраулар мектебі, билер шешендігі, әскери-рухани дәстүр осы кезеңде гүлденді.

Дәстүрлі шаруашылық, тұрмыс, әдет-ғұрып пен дүниетанымның рөлі

Көшпелі мал шаруашылығы

Қазақтардың негізгі кәсібі — мал шаруашылығы.

Қой, жылқы, түйе — шаруашылықтың триадасы.

Жылқы — көлік + соғыс + тағам + мәдени символ.

Қой — ең тұрақты азық көзі.

Түйе — ауыр жүк, алыс жол.

Мал саны тек экономика емес, әлеуметтік статус болды.

Дәстүрлі шаруашылық, тұрмыс, әдет-ғұрып пен дүниетанымның рөлі

Егіншілік

Жетісу мен Оңтүстік Қазақстанда жоғары дамыды:
Сыр бойында күріш, арпа, бидай, тары егілген.
Канализациялық жүйелер (арықтар) дамыған —
Сығанақ, Отырар мысал.

Дәстүрлі шаруашылық, тұрмыс, әдет-ғұрып пен дүниетанымның рөлі

Қолөнер және кәсіпшілік

Қазақ мәдениетінің бұл саласында металл өңдеу, ағаш шеберлігі, тері илеу, зергерлік — бәрі өте жоғары дамыды.

Дәстүрлі шаруашылық, тұрмыс, әдет-ғұрып пен дүниетанымның рөлі

Тұрмыс пен дүниетаным

Этникалық мәдениеттің өзегі — табиғатпен үйлесім.

Көшпелі өмір салты заттардың жеңіл, ыңғайлы, жиналмалы болуын талап етті.

Ою-өрнек — қазақтың визуалды коды.
Әр өрнек — символ: қошқармүйіз, тұмарша, ирек — дүниетанымдық мағына береді.

Қазақ халқының ауыз әдебиеті,
музыкасы, қолөнері және сәулет өнері

Ауыз әдебиеті

**Эпос, мифтер, аңыздар, батырлар жыры, шешендік сөздер,
жыраулар поэзиясы.**

Жыраулар — идеолог, саяси кеңесші, қоғам дауысы.

Атақты жыраулар:

**Шалкиіз, Доспамбет, Марғасқа, Ақтамберді, Үмбетей,
Тәтіқара.**

Музыка

Домбыра — қазақтың “сердце-бит”.

Күй — еш сөзсіз философия.

Қорқыт мектебі → күйлердің рухани функциясы.

Қазақ халқының ауыз әдебиеті,
музыкасы, қолөнері және сәулет өнері

Қолөнер

Тері, киіз, металл, ағаш, сүйек — негізгі материалдар.

Киіз үй — әлемдік деңгейдегі ең тиімді мобильді архитектура.

Сәулет

Қала мәдениеті — Түркістан орталығы.

Кесенелер, медреселер, мешіттер — исламдық архитектураның жергілікті версиясы.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі — қазақ даласындағы ең көркем архитектуралық символ.